

Asgeir Svestad

SÆRMERKETE FUNN FRA VESTVATN OG EITERJORD

MATERIELLE UTTRYKK FOR ETNISKE OVERSKRIDELSER?

Bøyle av horn (Ts.4860b) med ukjent bruk fra Eiterjord. Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Referanse: <https://doi.org/10.33673/OOA20241/12>

Bildene i denne boken har lisens CC BY-NC-ND 4.0, og kan kun kopieres og videreformidles i ikke-kommersielle sammenhenger, og må ikke endres eller bearbeides på noen måte.

På midten av 1960-tallet undersøkte Gerd Stamsø Munch noen spesielle boplasser med rike og til dels unike funn fra sein vikingtid og tidlig mellomalder på gårdene Vestvatn i Misvær og Eiterjord i Beiarn i Nordland. Særlig spesielt var funnet av ei «eske» på førstnevnte gård og to bøyleliknende gjenstander, som var funnet på begge gårdene – alle av horn og uten kjente paralleller, heller ikke fra seinere tid. Sammen med andre, tidligere innkomne funn og opplysninger til museet danna disse gjenstandene foranledning for arkeologiske utgravinger, som resulterte i delvis undersøkelse av ei hustuft på Vestvatn og to hustufter, en avfallshaug og et kulturlag på Eiterjord. Tuftene og de øvrige sporene synes ellers å ha inngått i et større bygningsmiljø, slik det til stadighet var observert husrester som var pløyd opp, ildsteder og funn på begge gårdene.

I Munchs utmerkete presentasjon i en artikkel i *Viking* betones funnenes særpreg, fellestrekk og samisk-norske blandingspreg, og hun konkluderer med at det begge steder er tale om «en norsk bosetning med tydelig samisk infiltrasjon» (Munch, 1967a, s. 117). Når hun legger så stor vekt på gjenstandene for sin konklusjon, skyldes det nok de omfattende markinngrepene forut for undersøkelsene, som gjorde utgraving og dokumentasjon av hustuftene og konstruksjonsdetaljer meget vanskelig, slik det også går fram av rapportene (jf. Munch, 1964, 1966a, 1966b, 1966c, 1966d). Hustuftene blei derfor ikke gitt noen videre behandling, og det har heller ikke vært gjort i ettertid (se likevel Storli, 1994a; Spangen og Arntzen, 2020).

I årenes løp har Munchs oppfatning vært utfordra fra flere hold og ulike syn framsatt om boplassenes etniske tilhørighet, men disse har i liten grad basert seg på egne analyser av det arkeologiske materialet, noe som danner utgangspunkt for denne artikkelen. Formatet tillater imidlertid ikke at alt materiale kan legges til grunn, og jeg vil i denne sammenhengen derfor bare se nærmere på husstrukturene og noen av funnene, særlig nevnte horngjenstander. Formålet er å diskutere det jeg oppfatter som materielle ledetråder til å forstå de etniske og kulturelle forholdene på de to boplassene. I den forbindelse vil jeg også trekke inn andre funn fra Misværdalen, Beiardalen og andre steder.

TIDLIGERE FORSKING

Den første som omtaler de aktuelle funnene, er Povl Simonsen (1963), men da bare funnene som var kommet inn til museet fra Eiterjord før undersøkelsene. Han tolker disse som spor etter en norsk vikingtidig og mellomaldersk gårdsbosetting, som blei lagt øde under svartedauden. Dette basert på at gjenstandene, ifølge han, ikke kunne dateres seinere enn 1350 (Simonsen, 1963, s. 188). Med de mange nye funnene gjort under utgravningene kommer Munch (1967a) altså fram til tilsvarende slutning både når det gjelder Eiterjords og Vestvatns etniske tilknytning, og hun framhever en overveiende mengde såkalte ikke-samiske funn av kleber, skifer, bronse og jern, og ikke minst det osteologiske materialet fra Vestvatn. Sistnevnte besto av mye stor- og småfebein, som hun meiner indikerer husdyrhold som hovednæring i en norrøn/norsk tilpasning. I motsetning til på Vestvatn synes det å ha vært drevet jordbruk (åkerbruk) på Eiterjord, indikert blant annet gjennom rydningsrøyser. Munch framhever også at Beiardalen gir langt bedre forhold for dyrking enn Vestvatn, som ligger i den høgereliggende Misværdalen, mens begge dalfører ga svært gode muligheter for innlandsfiske. For øvrig legges det vekt på tilstedeværelsen av en allsidig og underforstått norsk «industri» relatert til bearbeiding av jern, bronse, skifer og kleber, om enn noe ulikt fordelt på gårdene. For klebermaterialets del, som det var mest av på Vestvatn, vises det til sammenhengen med klebersteinsbruddet på Stolpe under nabogården Brekke, og for skifermaterialet til to skiferbrudd ovafor gården på Eiterjord.

Gerd Stamsø Munch med øks av norrøn type fra Eiterjord.
Foto: Norges arktiske universitetsmuseum.

For det samiske innslaget framhever Munch (1967a) horngjenstandene og emner til slike i tillegg til de østlige importsakene, særlig smykke-materialet, som antas tilveiebrakt av samer, og som også har paralleller i samiske miljøer. Avslutningsvis sies det at funn sjelden gir et rikere og mer nyansert bilde av livet på en gård i tidlig mellomalder, sjøl om det ikke er tale om noe stormannsmiljø. Like fullt meiner Munch det er snakk om «en jevn, solid velstand som har gitt overskudd ut over de rent daglige behov» (1967a, s. 118). Undersøkelsene viser også at begge gårdene blei nedbrent og forlatt, men da før svartedauden, ut fra en omfattende typologisk datering av gjenstandene: Vestvatn en gang på 1100-tallet og Eiterjord i løpet av 1200-tallet (Munch, 1967a, s. 116, 118). At gårdene ikke tas opp igjen før på 1600-tallet (sml. Simonsen, 1963), ses i sammenheng med fiskeværsoppblomstringa og at folkene i den seinere del av mellomalderen trakk ut mot kysten.

I det skjellsettende arbeidet *Finner og terfinner* (1983, s. 68) diskuterer Knut Odner kort funnene fra Vestvatn og Eiterjord og kommer til motsatt tolking av Munch, nemlig at boplassene må forstås som samiske. Odner framhever materialets blanda karakter og det han kaller atferdskorrelater. Sistnevnte indikeres gjennom østlige funn og deres sannsynlige samiske forbindelser samt det osteologiske materialet fra Vestvatn, som viser vesentlige innslag av saltvannsfisk og fjordfugler på tross av å være fra en innlandsboplass. Samla peker materialet, ifølge Odner (1983, s. 68), på en mobil, samisk ervervsform; et inntrykk han meiner styrkes gjennom bein- og horngjenstandenes etniske (les: samiske) signalisering.

Inger Storli har i flere arbeider uttrykt at hun deler Odners oppfatning om etnisk tilknytning. Hun føyer til at både gjenstandsmaterialet og gårds-lokaliseringa er «svært atypisk for nordnorske boplassfunn fra denne tida» (Storli, 1994a, s. 101; se også Storli, 1985, 1986), og vidare, at boplassene hovedsakelig befinner seg i samiske miljøer. Storli framhever også at tuf-tene på Eiterjord hadde kraftige vollar med steiner, mens den på Vestvatn kan ha vært en gammeliknende konstruksjon, og hun viser i så henseende til en personlig meddelelse fra Munch og tidligere opplysninger om runde gammetufter på gården (Storli, 1994a, s. 101–102, 1994b, s. 213). På dette tidspunktet hadde Munch også kommet til en annen oppfatning og delte nå Storlis og Odners syn på etnisk tilhørighet. Konkluderende

ser Storli gårdsanleggene som en tilpasningsform som kan ha vært vanlig i nordnorske vikingtidsbygder. En antydning meiner hun gis i håloygen Øyvind Skaldespillers kjente kvad fra rundt 900, slik det gjengis i Snorres *Heimskringla*, der det heter at samene midtsommers fører geita med kvist på fjøset (Storli, 1994a, s. 102–103; for en annerledes tolking, se Hansen og Olsen, 2004, s. 102–103).

Marte Spangen (2005, s. 138) har i tilknytning til historikeren Lars Ivar Hansens (1990; se også Hansen og Olsen, 2004) betraktninger om samiske tilpasninger til norske økonomiske forhold i vikingtid og mellomalder argumentert for å se Vestvatn og Eiterjord som uttrykk for norrøn orientering mot samisk kultur og identitet under den kristne maktovertagelsen. Dette ut fra at man ikke lenger fant det attraktivt å tilhøre det norrøne/norske samfunnet. Folkene har med det nødvendigvis ikke oppfatta seg som samiske fullt ut, men de kristne maktovertakerne kan ha gjort det. Altså et uttrykk for en slags strategisk identitetstilknytning.

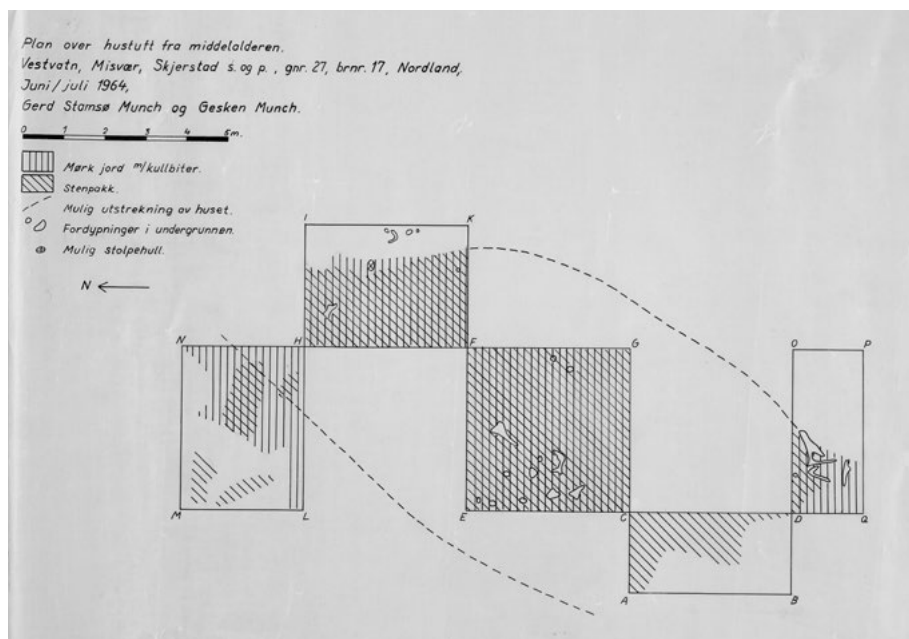
Nylig har funnene, spesielt klebersakene, blitt diskutert i Laura Bunes doktorgradsarbeid om nordnorske klebersteinsbrudd, og da særlig det på Stolpe, som dateres til sein jernalder og tidlig mellomalder. Bunse (2017) legger vekt på at dette, i likhet med andre undersøkte klebersteinsbrudd, befinner seg i indre fjordområder med overveiende samisk eller blanda samisk-norrøn/norsk bosetting. De bør derfor forstås i en fleretnisk kontekst. Videre påpekes likhetstrekk mellom den enkle strekdekoren på de karakteristiske kleberkolene (tranlampene) og samisk dekor. Det vises til funnet av ei slik kole i Arjepluovve/Arjeplog på svensk side, som styrker inntrykket av samisk interaksjon over Gielas/Kjølen i forbindelse med produksjon og distribusjon av klebergjenstander fra Misvær-området. I den forbindelse nevnes òg den kjente handelsruta mellom Misvær og det pitesamiske området på den andre sida av grensa og muligheten for at den kan strekke seg tilbake til tidlig mellomalder og vikingtid. Når det gjelder funnenes etniske tilhørighet, legger Bunse til grunn et postkolonialistisk perspektiv og det at nåtidige etniske kategorier og todelinga norsk/samisk ikke nødvendigvis fanger opp fortidige identitetsoppfatninger. Hun tar dermed til orde for å se klebermaterialet fra Vestvatn og Eiterjord som resultat av kulturell hybridisering, eller kulturblanding, og at det kan ha vært som følge av en bevisst sosial strategi (sml. Spangen, 2005).

HUSENES ATYPISKE KONSTRUKSJON?

Som nevnt innledningsvis var dokumentasjonen av hustuftene meget problematisk. Graverapportene er også ytterst sparsomme med hensyn til tolking, men dokumentasjonen er like fullt verdt å se nærmere på, og da først og fremst den av de største strukturene. Hustufta på Vestvatn blei undersøkt i 1964 (Munch, 1964). Den lå på et jorde i hellende terreng, var orientert NØ-SV og målte ca. 13 x 7 m. Huset synes å ha vært brukt over lang tid bedømt ut fra funnmengden og måltidsrester samt tykkelse på kulturlag. På tross av at tufta bare var delvis undersøkt, synes huset å ha vært noe atypisk. Det vil si, i samsvar med tuftas ytre avgrensning var den smalere i den ene enden. Etter opplysning fra eieren av gården skal tufta opprinnelig ha hatt avrunda hjørner, men det lot seg verken bekrefte eller

Oversiktsbilde av hustufta fra Vestvatn. Urørte kulturlag i utgravingsfeltene, sett fra nord. Foto: Norges arktiske universitetsmuseum. Bilderedigering: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Plantegning av hustufta fra Vestvatn. Tegning: G.S. Munch og G. Munch.
Bilderedigering: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

avkrefte under undersøkelsen. Det blei ikke påvist murer, nedgravinger eller rester av stokker i tufta, men et mulig stolpehull i den ene enden. Noe ildsted kunne ikke påvises, men et trekullag fantes flere steder og indikerte at huset var nedbrent. Mangelen på ildsted kan ifølge Munch (1964, s. 7) skyldes at det lå i et av feltene som ikke var undersøkt. I disse feltene kom det for øvrig fram flere funn ved jordarbeid i etterkant av undersøkelsen.

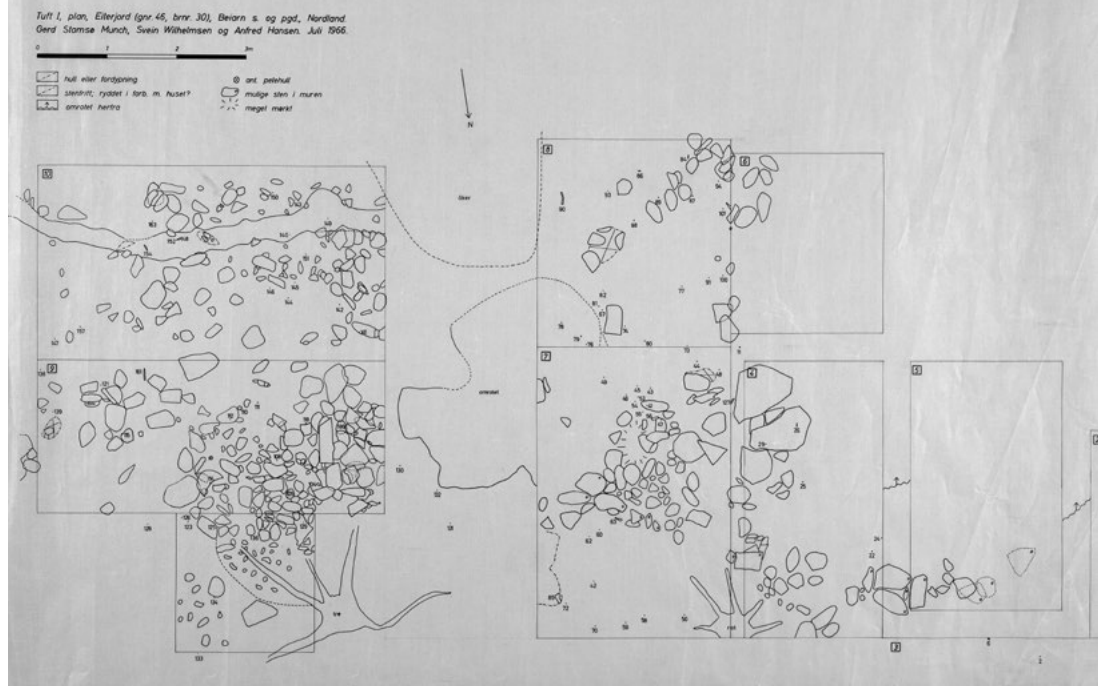
Tuftene og strukturene på Eiterjord blei undersøkt to år seinere (Munch, 1966a, 1966b, 1966c, 1966d). De lå alle på en tørr mo like ved et fjøs, som var oppført på 1920-tallet, og de var blitt utsatt for mer omfattende forstyrrelser enn tufta på Vestvatn – kulturlagene var dermed dårligere bevart. Forstyrrelsene var særlig uheldige for Tuft I – den største tufta – som ikke kunne avgrensnes sikkert. Dokumentasjonen viser en asymmetrisk, avlang husstruktur på om lag 15–16 m øst-vest og 6–9 m nord-sør, som altså kan ha vært større. De andre strukturene, som ikke vil behandles nærmere her, var Tuft II, et firkanta angivelig uthus på 4 x 3 m, samt kulturlaget og

avfallshaugen, som henholdsvis blei påvist under nevnte fjøs og på kanten av moen. Kulturlaget var av samme tykkelse som det i Tuft I og blei tolka som rester av nok et hus (Munch, 1964, 1967b).

Når det gjelder Tuft I, der de fleste funnene kom fra, blei en større del enn vestvatntufta utgravd. Også her syntes husformen uvanlig. Storli (1994b, s. 213) skriver at tufta hadde kraftige voller med steiner, men det synes å gjelde mest for nordlige deler. Flere dokumenterte strukturer indikerer mulige konstruksjonsdetaljer, sjøl om Munch (1966a) ikke holder noen av dem for sikre. Blant annet påvistes rester av en mulig mur langs nordre vegg (det Storli sannsynligvis refererer til) og et mulig hellelagt langildsted på anslagsvis 3,7 x 0,8 m i vest. «Muren» skal muligens ses i sammenheng med fraværet av stolpehull, men synes ikke å være noen vanlig syllmur. Hellelagte ildsteder er ellers kjent fra norrøn/norsk bygningstradisjon fra jernalder og mellomalder, men finnes også i samisk bygningstradisjon (Zachrisson mfl., 1997, s. 118). Ei noe uvanlig renne langs søndre langvegg, sørøst i tufta, kan ha sammenheng med huskonstruksjonen eller en spesiell funksjon, men det var vanskelig å avklare om renna befant seg

Oversiktsbilde av Tuft I på Eiterjord med deler av utgravingsfeltet. Tufta strekker seg noe forbi bjørketreet t.v. Sett fra nord. Foto: Norges arktiske universitetsmuseum. Bilderedigering: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Plantegning av Tuft I fra Eiterjord. Merk steinansamlinger langs nordre vegg, mulig hellelagt ildsted i vest og renne langs søndre vegg. Tegning: G.S. Munch, S. Wilhelmsen og A. Hansen. Bilderedigering: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

på inn- eller utsida (Munch, 1966a, s. 9–10). Hvorvidt en befant seg på husets inn- eller utside, var også vanskelig å avgjøre andre steder. Det blei ellers dokumentert mulige spor av innvendige konstruksjoner representert ved flere usystematiske hull (pelehull?) i kulturlaget og 7–12 cm store rundinger med trekullbiter under kulturlaget. I tillegg påvist plankerester og (tak)never, som var til dels brent og dermed en indikasjon på at også dette huset hadde brent ned.

Det er vanskelig å få en klar forståelse av ovennevnte husstrukturer, men begge stedene synes det tale om avlange konstruksjoner, som kan passe inn i den norrøne langhustradisjonen. Det er likevel verd å merke seg den påtakelige mangelen på stolpehull på tross av urørte kulturlag i begge hustuftene. Det synes vanskelig forklart ut fra forstyrrelsene og utgravingsstrategien aleine og tyder på at vi ikke har å gjøre med tradisjonelle stolpebårne huskonstruksjoner. Det mulige stolpehullet i tufta på Vestvatn

er også atypisk, og det samme kan sies om de usystematiske hullene, rundingene og renna i Eiterjords Tuft I. Munch (1966a, s. 15–16) noterer også at denne tufta i stor grad var prega av uregelmessigheter. Fraværet av stolpehull åpner for at husene kan ha hatt en variant av buesperrekonstruksjon, som har båret vegger og tak, slik det er kjent fra den samiske boligtypen *bealljegoathi* (buestangstelt/bueperregamme) (se f.eks. Manker, 1944). Denne konstruksjonstypen levner få eller svake spor i (under)grunnen, i motsetning til tradisjonelle, norrøne langhus. Stolpehullet i tufta på Vestvatn og (pele?)hull og «rundinger» i Eiterjords Tuft I skal kanskje søkes forklart i slike forhold.

Videre synes det å være markerte forskjeller mellom husstrukturene, noe Storli (1994b, s. 213) også er inne på. Eiterjord Tuft Is mulige langmur synes å ha vært mer eller mindre sammenhengende langs husets nordside, slik Munch (1966a, s. 17) antyder, sjøl om det flere steder var vanskelig å se tegn til at muren hadde fortsatt ut over de få dokumenterte meterne. En del av forklaringa kan skyldes bulldoseren som hadde vært på ferde i deler av tufta. Huset synes likevel forskjellig fra det på Vestvatn, noe opplysningen om avrunda hjørner på sistnevnte kan være en ytterligere indikasjon på. Opplysningen fra gårdeier virker for øvrig tilforlateglig sett sammen med vedkommendes observasjon av runde gammetufter på jordet like ved og god kjennskap til funn og funnforhold (Munch, 1967a, s. 99, se også Munch, 1964).

Ovennevnte betyr ikke at det er tale om ei gammetuft på Vestvatn, men vi får like fullt fornemmelsen av både denne og Eiterjords Tuft I som uvanlige huskonstruksjoner ut fra det vi kjenner til. Med det ser vi muligens flikene av forskjellige bygningstradisjoner – henholdsvis norrøn/norsk og samisk – som er blitt føyd eller har smelta sammen på ulikt vis. Interessant i sammenlikning er den 45 m lange hustufta fra vikingtid og tidlig mellomalder som blei undersøkt på Arstad i nedre del av Beiardalen i årene like etterpå (Munch, 1983). Også denne var temmelig uregelmessig, men til forskjell blei det dokumentert en stor mengde stolpehull parvis innvendig og, ikke minst, langs veggene. I tillegg indikertes flere bygningsfaser eller påbygninger. Ut fra funnene tolkes tufta som norrøn/norsk, sjøl om enkelte funn pekte østover, blant annet ei spenne og en sjelden gullring, som kan indikere en samisk forbindelse (Munch, 1973, 1983). Uten å

gå nærmere inn på disse funnene er det mulig at spørsmålet om hvilke huskonstruksjoner som har gjort seg gjeldende på Vestvatn og Eiterjord, i alle fall delvis skal søkes forstått i sammenheng med de uregelmessighetene som karakteriserer tufta på Arstad. Da også som indikasjon på at det har foregått spesielle kulturprosesser i dette området. Så langt hustuftene.

HORNGJENSTANDER AV UKJENT BRUK

Da som nå har noen av gjenstandene fra Eiterjord og Vestvatn ikke funnet sine paralleller, så langt jeg har brakt på det reine, og det gjelder særlig horngjenstandene. En av disse karakteriserer Munch (1967a, s. 101) som ei eske (Ts.6250a), som blei funnet på Vestvatn forut for undersøkelsene. Den er delvis intakt, 16,7 cm lang, 2,4–2,8 cm brei og ca. 1,3 cm tykk. Opprinnelig har den bestått av to i bredda svakt innsvingte, parallelle plater satt sammen med en bronsestift i hver ende. Tre fjerdedeler av den ene plata mangler, i likhet med en av bronsestiftene, mens den heile plata har vært brukket på midten og er nå limt sammen. I denne er det utspart to grunne, firkanta rom på henholdsvis 6,1 x 1,5 cm og 1,6 x 1,5 cm, begge ca. 0,3 cm dype. Et tilsvarende rom finnes vis-à-vis det minste rommet i den ufullstendige plata, og det er rimelig å anta at det samme har vært tilfellet vis-à-vis det største rommet i den delen av plata som mangler. Platene er utvendig dekorert med flettebandsornamentikk i et slags gittermønster i felt av heil- og halvvromber (jf. Ørsnes, 1966, s. 62–63). Enkel bandfletting markerer mønsterets avslutning mot endene ved naglehullene, og parallelt med disse er det 0,7 cm breie, nedfelte band i sinketeknikk, som antakelig har vært forsynt med små plater (dekorasjoner).

Mye tyder på at gjenstanden ikke har vært ei vanlig eske, altså for å åpne og lukke. Flatene som vender mot hverandre, har ikke åpenbare slitasjemerker (sideveis), slik en skulle forvente. Stiften som er bevart, viser også at gjenstanden ikke har vært åpna i den enden, og det samme synes åpenbart for motsatt ende. Et praktisk problem er at uansett hva som har vært oppbevart, ville det raskt falle eller bli revet ut ved åpning – og det ville ikke bli mindre klosset ved å skulle legge noe tilbake og å lukke. Alt taler derfor for at det ikke har vært noe vanlig eske, men i stedet en permanent lukka gjenstand. En åpenbar funksjon er ikke lett å se, men noe må ha vært

Gjenstand av horn (Ts.6250a) med ukjent bruk fra Vestvatn (sett fra begge sider). Den «intakte» underdelen er limt sammen. Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

oppbevart – hva skulle rommene ellers være godt for? Det er rimelig å anta at det må ha vært noe som gjorde gjenstanden verdi-/betydningsfull, og det er nærliggende å tenke seg en magisk-religiøs betydning og at gjenstanden kan ha vært lykkebringende, eller en såkalt talisman.

Som nevnt innledningsvis er ikke dette den eneste spesielle horngjenstanden. Munch (1967a, s. 101–103) omtaler noen bøyleliknende saker med tre armer eller utløpere, som gir særlig grunn til spekulasjon. De signaliserer også en spesiell tilknytning mellom gårdene, som neppe er tilfeldig. Gjenstandene er ikke komplette. Den ene blei funnet i tufta på Vestvatn

Bøyle av horn (Ts.6251a) med ukjent bruk fra Vestvatn. Merk hullene gjennom bøylen plan og ved den ene utløperen – sistnevnte indikerer dels også at her har vært et (bronse?)beslag. Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

(Ts.6251a), mens den andre blei funnet i avfallshaugen på Eiterjord (Ts.4860b). Munch er forståelig nok tilbakeholden når det gjelder bruken, men antyder ut fra en assosiasjon med bøyler på bunadsvesker at de kan ha fungert som lås til små vesker. Det kan ikke utelukkes, men utforming og fravær av funksjonelle festeanordninger gjør det vanskelig å se for seg.

Bøylen fra Eiterjord skiller seg ut ved hemper med rasleblikk av bronse festa til de lengste utløperne samt bronsebeslag med punktornering ved avslutningen av den intakte av disse utløperne. Som Munch (1967a, s. 102) foreslår, har alle utløperne mest sannsynlig hatt liknende beslag, og det har nok også vært tilfelle for bøylen fra Vestvatn, men da bare på de lengste utløperne bedømt ut fra naglehull og dekorasjonsfelt. I tillegg til å være dekorative elementer har beslagene sannsynligvis hatt en forsterkende funksjon for de ovale, små hullene som går tvers gjennom ved avslutningen av utløperne. Slitasjespor tyder på at bøylen har hengt fra ei snor eller tynn lærreim fra den korte utløperen og slik muligens vært festa i et belte, eller kanskje helst rundt en hals. Bøylenes finslitte (polerte) baksider tyder på anlegg mot klær. Snorer har muligens også vært tredd gjennom hullene i de lange utløperne, men her er det ingen tydelig slitasje.

Bøylene er dekorert med flettebandsmønstre, om enn forskjellig fra «eska» og også innbyrdes forskjellig. Det vil si at mønsteret på bøylene fra Vestvatn minner til dels om ornamentikken på «eska», kanskje ikke tilfeldig i og med at begge er funnet på samme sted. Bøylene fra Eiterjord har samme ornamentikk på begge sider, og den består av ei tredelt bandssløyfe i midtpartiet omgitt av taggete felter, og taggete tverrband og enkel bandfletting langs de lange utløperne. Til forskjell har bøylene fra Vestvatn ornamentikk bare på ei side. Studerer en ornamentikken på eiterjordbøylene nærmere, kan det sammen med øvrig dekorasjon muligens si noe om gjenstandenes bruk.

Bøyle av horn (Ts.4860b) med ukjent bruk fra Eiterjord. Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Bandfletting, eller *entrelac*, opptrer både i norrøn og samisk kontekst og er en dominerende ornamental stil fra og med merovingertid (se f.eks. Arwidsson, 1942; Ørsnes, 1966; Zachrisson mfl., 1997). Fra mellomalder og seinere opptrer den i størst grad i samisk kontekst, da typisk på gjenstander av horn og bein, som hornskeier – *čoarverbásttet* – veskebeslag og kammer (se f.eks. Skandfer, 1996; Zachrisson mfl., 1997, s. 209–210). Samisk bandfletting har tradisjonelt vært oppfatta som en skandinavisk etterlikning (Holmqvist, 1934), men Gutorm Gjessing (1945) framholder i sammenheng med andre samiske, stilistiske og kulturelle trekk viktigere impulser fra Finland, Karelen og østlige områder, der for eksempel tre- og firdelte bandsløyfer ikke er uvanlige.

Som eksempler på sistnevnte spesielt og samisk stil eller dekor generelt viser Gjessing til en trommehammer fra Myklebostad i Sørsjona (Nesna) og ei av de kjente hornskeiene fra den gamle sørsvenske byen Birka, begge fra antatt vikingtid / tidlig mellomalder. I tillegg til bandfletting har disse gjenstandene det Gjessing omtaler som samiske ornamentale trekk, blant annet «de små tagger» (trekanttagger, sml. Skandfer, 1996) og punktdekorasjon, som opptrer i eldre jernalders kjelmøyornamentikk. Det kan dermed ikke være innlånte motiver fra skandinavisk dekorativ

kunst i merovingertid eller vikingtid (Gjessing, 1945, s. 105–106; se også Skullerud, 1942). Gjessing peker videre på at begge eksemplene har ei sentralt plassert bandsløyfe, henholdsvis ei tredelt på midten øverst på hammeren og ei firdelt midt på skeibladet, samt bandfletting i samisk stil. Sistnevnte er karakterisert av kombinasjonen ett smalt band vekslende over og under to breie band, og med skraveringer, små rundinger eller to triangler stilt sammen til en rombisk figur i mellomrommene. Ett av de flotteste eksemplene på bandfletting med noen av disse trekkene finnes på en praktfull trommehammer fra Langstrand på Sørøya, et gravfunn som muligens daterer seg til tidlig merovingertid (Vorren, 1955).

Tredelte bandsløyfer er i denne sammenhengen spesielt interessante. Som ornamentalt motiv opptrer de ikke bare på bøylen fra Eiterjord og trommehammeren fra Sørsjona, men er særlig kjent fra trommehammeren fra Nordset i Øvre Rendal, som er radiologisk datert til 1140–1270 (Pareli, 1991; Bergstøl, 2008). Hammeren må ellers framheves for sin varierte ornamentikk: på ei side både et slags «palmett»-motiv og dekor i norrøn

Detalj av midtparti med bandsløyfe på hornbøylen fra Eiterjord.
Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

ringerikestil, og på den andre sida samisk bandfletting (Gjessing, 1945, s. 112). I tillegg har den punktornamentikk på begge sider av hammerhodene. Ifølge Jostein Bergstøl (2008, s. 99–100; jf. Hansen og Olsen, 2004, s. 107) kan ornamentikken ses som ei sammensmelting eller kreolisering av norrøne og samiske trekk. Det kan også være grunn til å se bandflettingsornamentikken i seg sjøl som et grenseoverskridende kulturuttrykk i sein jernalder og tidlig mellomalder. Gjessing (1945, s. 105) peker også på at det ikke er noe skarpt skille mellom skandinavisk og samisk bandfletting.

Ornamentale likhetstrekk mellom bøylen fra Eiterjord og nevnte trommehamre virker besnærende, og en kan undres på om bøylen har vært et redskap til bruk i religiøse sammenhenger. Hullene gjennom de lange utløperne kan ha hatt en viktig funksjon, slik beslagene sannsynliggjør at de har fungert som festeanordninger, muligens for lenker eller anheng av noe slag. Tar en eiterjordbøylens rasleblikk i betraktning, synes det å styrke antydningen om en religiøs eller rituell brukssammenheng.

Ifølge Inger Zachrisson mfl. (1997, s. 65–66, 207) har økseblad- eller trapesforma rasleblikk av kopper, bronse eller tinn en østlig form. I Fennoskandia, spesielt i nordlige områder, opptrer de i vikingtid og tidlig mellomalder i hovedsakelig samiske kontekster, mens de ellers er kjent fra Russland og Øst-Baltikum. Slike anheng er særlig påvist, også i andre formvarianter, på samiske offerplasser (se f.eks. Serning, 1956; Kivikoski, 1973; Zachrisson, 1984). De finnes òg i graver, eksempelvis på det som synes å være en samisk eller etnisk blanda gravplass ved Vivallen i Härjedalen, og da innsydd i det som trulig har vært amuletter (Zachrisson mfl., 1997, s. 63, 65–66). Funn er også gjort på boplasser, som på den samiske rekkeorganiserte boplassen ved Prååkkanjargg/Brodtkorbneset i Paččveaij/Pasvik – og der i to mulig rituelle deponier (Hedman og Olsen, 2009). Trapesoide rasleblikk eller rasleblikk av andre former finnes også som anheng på den samiske drakten i eldre tid samt på samiske trommer og (tromme)visere av horn og metall (Schefferus, 1673/1956; Leem, 1767/1975, Tab. XC; Manker, 1938, s. 268–290, 350–352; Zachrisson mfl., 1997, s. 208).

LEDETRÅDENE SAMLES

Boplassene på Vestvatn og Eiterjord befinner seg i et område som det både ut fra arkeologiske kilder og norrøne, skriftlige kilder er grunn til å forstå som ei etnisk grensesone i vikingtid og tidlig mellomalder – som det synes, mellom datidas Hálogaland og Finnmórk. Det er liten tvil om at boplassene viser samiske forbindelser, slik blant andre Odner (1983) er inne på. Her synes horn- og beinsakene samt smykkematerialet av østlig type å sende sterke signaler; hornsakene også på grunn av sine mulige religiøse konnotasjoner. Ut fra norrøn litteratur og tidlige skriftlige kilder, for eksempel *Historia Norwegie*, framstår samene som «trolldomskyndige», religiøse spesialister. Mye tyder òg på at samenes «trolldom» blei høgt verdsett av den norrøne befolkningen, sjøl om gruppene også synes å ha delt religiøse forestillinger og noen av de samme gudene så vel som en religiøs praksis leda av spesialister (se f.eks. Mundal, 1996, s. 112–113; Hansen og Olsen, 2004, s. 62–64; jf. Svestad, 2021, s. 310). Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom deres felles motstand mot kristendommen (Mundal, 1996; Hansen og Olsen, 2004, s. 63).

Hornsakene har etter alt å dømme vært produsert lokalt, noe som støttes av funn av tillagde emner, noen forsøksvis med innrissa dekor, særlig på Vestvatn. Andre åpenbart lokalproduserte hornsaker er de åtte (eller ni) pilene med rombisk tverrsnitt, også de fleste fra Vestvatn (f.eks. Ts.6251g-l) og bare én fra Eiterjord (Ts.6504q). Piltypen er kjent gjennom tre andre eksemplarer: én fra Trondenes prestegård og to fra henholdsvis Værøy og Hamarøy (sml. Munch, 1967a, s. 105). På Vestvatn fant en også det Munch (1967a, s. 103) omtaler som to beinholker av ukjent bruk (Ts.6250b og Ts.6251f), men som minner om såkalte klumppiler for pelsdyrjakt (se Zachrisson mfl., 1997, s. 214). De har tre langsgående furer plassert med jevn avstand, som muligens har hatt en styrefunksjon. Av betydning for horn- og beinsakenes lokale tilknytning blei det funnet en rekke kniver med korte knivblad (f.eks. Ts.6251dl, Ts.6251dm, Ts.3370 og Ts.6505ey), som mest sannsynlig har vært brukt for tilvirking av disse sakene – ikke minst for bandflettingsdekorering, eller «linjenes lek under finns knivspiss», for å si det med Solveig Skullerud (1942, s. 5). I videre forstand gir disse sakene uttrykk for en lokal virksom samisk *duodji*. Munch (1967a, s. 110) er også inne på at knivene har vært brukt til «finindustri», men da ikke bare for horn og bein.

Et utvalg av kniver av jern med korte blad fra henholdsvis Vestvatn (1–2, Ts.6251dl og Ts.6251dm) og Eiterjord (3–4, Ts.3370 og Ts.6505ey). Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Mange funn har ifølge Munch (1967a) ikke opplagt samisk tilknytning, men tvert imot en norsk, slik som jern- og klebersaker. En entydig etnisk kategorisering kan likevel være problematisk, slik eksempelvis Bunse (2017) er inne på når det gjelder kleberkolene. Vi kan likevel ikke utelukke gjenstandenes etniske tilknytning i den ene eller andre retningen, som for eksempel smedsaksa (Ts.6500b) av norrøn type fra Vestvatn. Den har sannsynligvis vært brukt for å klippe tynne metallplater eller -tråd og er bare én av to funnet nord for Trøndelag (sml. Petersen, 1951, fig. 65). Sammen med slagghunn tyder den ifølge Munch (1967a, s. 110) på jernbearbeiding på Vestvatn. Tradisjonelt har smiing vært forstått som en norrøn/norsk virksomhet, men nyere forskning viser at både jernproduksjon og smiing

opptrer i samiske eller blanda samisk-norrøne/norske kontekster i jernalder og seinere; fra mellomalder eksempelvis fra det nærliggende Rognlivatnet i Misvær (Jørgensen, 2010; Henriksen, 2019; Svestad, i trykk; se også Bennerhag, Hagström, Yamamoto og Söderholm, 2023). Et interessant «norrønt» jernfunn er den seine vikingtidsøksa (Ts.6505bd) fra Eiterjord, funnet rett utafor veggen av Tuft I (Munch, 1967a, s. 110). Typen er så vidt kjent ikke påvist på samiske boplasser, men det er derimot andre øksetyper (Hedman og Olsen, 2009; Olsen, 2019; se også Zachrisson mfl., 1997, s. 69). Av andre typiske funn fra norrøne/norske kontekster finnes bakstehellefragmenter og en sigd (Ts.6502æ), men da *kun* på Eiterjord, og sigden påtakelig nok i det angivelige uthuset, Tuft II (Munch, 1966b). Disse funnene antyder nok en interessant distinksjon mellom gårdene, og sett i sammenheng med sistnevnte steds funn av rydningsrøyser og åkerspor, begge rett nok av uvisst alder, samt en halv kvernstein i Tuft I, styrker det antydningen om dyrking på Eiterjord til forskjell fra Vestvatn (Munch, 1967a, s. 100, 114).

Øks av Petersens L-type fra Eiterjord (Ts.6505bd, jf. figur 1). Foto: Mari Karlstad, Norges arktiske universitetsmuseum.

Nevnte funnforskjeller føyer seg inn i rekka av ulikheter mellom boplas-sene, som også inkluderer elementer av husstrukturene og en noe ulik ervedsorientering, deriblant Vestvatns sannsynlige tilknytning til kleberbruddet på Stolpe og Eiterjord til skiferbruddene ovafor gården, slik Munch (1967a) er inne på. En kan av det slutte at den norrøne/norske materielle og kulturelle tilknytningen synes sterkere til stede på Eiterjord enn på Vestvatn. Denne antakelsen styrkes av nærheten til den tidligere omtalte hustufta på Arstad og flere gravhauger av norrøn type fra jernalder i tilknytning til ti gårder i Eiterjords nærområde i nedre del av Beiardalen (Simonsen, 1963, s. 188; Munch, 1967a, s. 99). Liknende gravhauger er ikke påvist i Misværdalen, men det er derimot samiske, såkalte urgraver, dog av nyere dato. Urgraver datert til sein vikingtid og tidlig mellomalder er derimot kjent fra indre deler av Skjærstadfjorden, som Misværfjorden er forbundet med (Storli, 1986, s. 51–52).

Det forskjelligartete bildet som tegner seg ut fra det arkeologiske materialet, støtter Storlis oppfatning om at gårdene representerer en overgangsform, eller snarere overgangsformer. Tar en forskjellene mellom gårdene i betraktning, er spørsmålet om Vestvatn skal forstås som en samisk tilpasning til norrøne/norske forhold og vice versa når det gjelder Eiterjord. Eller er Spangens forslag mer treffende, altså at det begge steder er tale om en norrøn strategisk tilpasning til samiske forhold i ei tid da en norrøn tilknytning ikke lenger var attraktiv? Eller kan det arkeologiske materialet kanskje bedre forstås ut fra begrepet kulturell hybridisering, slik Bunse tar til orde for når det gjelder klebermaterialet?

Enkelt sagt er kulturell hybridisering det som skjer når to (eller flere) kulturer møtes og blander seg. Dette møtestedet har blitt omtalt som et mangfoldig og motsetningsfylt «tredje rom», som muliggjør andre (nye) posisjoner og kulturformer (Bhabha, 1990, s. 211, 1994, s. 56). Hybriditetsbegrepet er ikke uproblematisk (se f.eks. Friedman, 1997; Silliman, 2015), men dets styrker ligger i at det problematiserer etniske grenser, og at graden av kulturell hybridisering avhenger av graden av etnisk interaksjon og hvilke maktstrukturer som rår (Svestad, 2017, 2021, s. 308–309; jf. Pieterse, 2001; Henriksen, 2016). En annen viktig faktor som bør legges til, er materialitetens konstruerende virkning; dens uregjerlighet og «opportunisme»,

som «byr seg fram» for nye ting og konstruksjoner av både forbigående og vedvarende karakter (Svestad, 2021, s. 309). Hvordan materialitet virker, kan derfor ikke holdes atskilt fra hvordan vi forstår kulturell hybridisering, eller hvilken som helst kulturendring, men henger sammen med og kan virke til kulturell eller etnisk modifikasjon, overskridelse og oppløsning.

Det er innafor ei slik forståelsesramme jeg meiner det materielle mangfoldet fra Vestvatn og Eiterjord best gir mening; kort sagt som resultat av etniske overskridelser. Menneskenes identitet eller gruppetilhørighet synes her å ha vært i bevegelse eller flytende, og vi kan se for oss at flere identiteter kan ha vært i spill og blitt anvendt i ulike sammenhenger – også i strategisk øyemed. En viktig premiss for å forstå disse overskridelsene er hvordan rikssamling og kristning kom til å true relasjonene mellom samer og nordmenn, og med det føre til tettere forbindelser mellom dem, slik det antydes i skriftlige kilder (se f.eks. Mundal, 1996; Hansen og Olsen, 2004, 2022; Bratrein, 2018). Som jeg har vært inne på, tyder mye på at forbindelsene mellom dem i særlig grad var tufta på felles religiøse forestillinger og rituelle praksiser. Et materiale som har vært trukket inn i denne diskusjonen, er de nordnorske edelmetalldepotene, deriblant sølvskattefunnet på Skar, en dryg kilometer i luftlinje nordøst for Vestvatn (Munch, 1970). Disse depotene dateres fra sein vikingtid til 1200-tallet og er ofte påvist i det en oppfatter som etniske grensesoner. De består i stor grad av karakteristiske smykketyper, som assosieres med både samer og nordmenn. Som flere har diskutert (Olsen, 2003; Hansen og Olsen, 2004, 2022; Spangen, 2005), kan depotene forstås som symbolske fellesnedleggelser for å styrke gamle band i ei tid der gruppenes forbindelser var utsatt. Alternativt har depotene vært foreslått assosiert med grupper som har befunnet seg i en slags mellomposisjon, såkalte «in-between»-grupper, som har stått for utveksling og handel i disse grensesonene (Spangen, 2005, s. 136).

Uavhengig av hvordan en skal forstå edelmetalldepotene, kan de maktforskyvningene og oppløsningstendensene som rikssamling og kristning medførte, ses som viktige forutsetninger for de blanda trekkene og etniske eller kulturelle overskridelsene som viser seg på Vestvatn og Eiterjord. Dette er heller ikke de eneste indikasjonene på etniske overskridelser i vikingtid og tidlig mellomalder, men antydes flere steder, og da kanskje tydeligst

gjennom de mange blanda gravfunna både nord og sør i Fennoskandia (se f.eks. Nicolaissen, 1912, 1913; Schreiner, 1927; Gjessing, 1941; Stenvik, 1980; Binns, 1988; Storli, 1991; Sellevold, 1996; Bruun, 2007; Nordeide, 2011; Svestad, 2017, 2021).

KONKLUSJON

Jeg har i denne teksten forsøkt å bringe inn nye perspektiver i forståelsen av de unike funnene og øvrige materielle sporene fra Vestvatn og Eiterjord. Jeg har ikke kunnet gå inn på alt i denne sammenhengen av tids- og omfangsbegrensende grunner, men i stedet lagt vekt på materiale som jeg meiner er talende for mangfoldigheten. Samla sett gir materialet uttrykk for en variert og noe oppløst kulturell tilpasning og identitetsmarkering, der klare etniske skillelinjer synes underkommunisert eller overskredet. Dette i kontrast til det etniske skillet som kommer til uttrykk gjennom skriftlige kilder og arkeologisk materiale utover i mellomalderen: på den ene sida norske fiskevær og permanente gårdsbosettinger langs kysten og på den andre mobile samiske fangstsamfunn og bosettinger i indre strøk. Sjøl om det finnes unntak og nyanser, framstår samiske samfunn nå mer isolert fra den kristne, norske og europeiske verden. Arkeologisk viser endringene seg også på andre måter, blant annet ved at funn fra Sør-Finland og Øst-Baltikum, som er så typiske i samiske graver fra vikingtid og tidlig mellomalder, slutter å opptre på 12-/1300-tallet. Med det indikeres et brudd i relasjonene med det som da betegnende nok var blitt kristne samfunn lenger øst.

Sett i sammenheng med disse endringene er det interessant å trekke fram hornbøylen fra Eiterjord en siste gang, eller nærmere bestemt, funnstedet – avfallshaugen. Bøylen blei som nevnt kassert, og dersom tolkinga som religiøs gjenstand holder stikk, kan dét nettopp indikere et brudd med tidligere religiøs eller rituell praksis i disse bygdene, som følge av kristningen. Og på et merkelig vis danner trommehammeren fra Øvre Rendal en besnærende parallell i sammenlikning, eller rettere sagt, også her gjenstandens funnsted.

Gjessing (1945, s. 103) forsto trommehammeren som del av et samisk offerdeponi, men funnstedet er omtalt som en stor koksteinshaug iblanda jord, aske og andre gjenstander, blant annet en mulig viser til ei samisk tromme. Det er derfor sannsynligvis mer tale om et avfallsdeponi (eller mødding), som Bergstøl (2008, s. 99) har pekt på. For tidfesting av trommehammeren la Gjessing vekt på funnet av en spore av 1400-tallstype, men som Bergstøl (2008, s. 99) videre drøfter, tyder avfallsdeponiets tykkelse på at det hadde bygd seg opp over lang tid, og at trommehammeren, som blei funnet dypt, kan være fra 1100-tallet, slik karbondateringa åpner for.

Det er altså muligens samme fenomen vi er vitne til. Det vil si at de to gjenstandene deler begge en skjebne som kan forstås i lys av kristningen, og med det deres opphør som kultgjenstander. På en tilsvarende måte kan «eska» eller «talismanen» fra Vestvatn forstås, da også den har vært ødelagt eller kassert og slik satt ut av spill. Endelig skal hornbøylenes og «talismanens» skjebner kanskje ses i sammenheng med brannene og gårdenes dramatiske eller voldelige endelikt. De to mellomalderske og angivelig samtidige krigerhjelmenes fra Strand, en av Eiterjords nabogårder (Simonsen, 1963), kan i så måte bidra til ytterligere spekulasjon over hva som kan ha funnet sted.

REFERANSER

- Arwidsson, G. (1942) *Vendelstille: Email und Glas im 7.–8. Jahrhundert*. Uppsala: Almqvist og Wiksell.
- Bennerhag, C., Hagström Yamamoto, S. og Söderholm, K. (2023) Towards a broader understanding of the emergence of iron technology in prehistoric Arctic Fennoscandia. *Cambridge Archaeological Journal*, 33(2), 265–279. <https://doi.org/10.1017/S0959774322000294>
- Bergstøl, J. (2008) *Samer i Østerdalen? En studie av etnisitet i jernalderen og middelalderen i det nordøstre Hedmark*. Acta humaniora, 325. Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Bhabha, H. K. (1990) The third space: interview with Homi Bhabha. I Ruth-erford, J. (red.) *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence and Wishart, 207–221.
- Bhabha, H. K. (1994) *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Binns, K. S. (1988) En flatmarksgrav fra Austein i Troms: En diskusjon om alder og kulturell tilhørighet. *Studia Historia Septentrionalia*, 14(1), 120–139.
- Bratrein, H. D. (2018) *Høvding, jarl, konge: Nord-Norges politiske historie i vikingetid – ei annerledes fortelling*. Tromsø Museums skrifter, XXXVII. Stamsund: Orkana akademisk.
- Bruun, I. M. (2007) *Blandede graver – blendede kulturer? En tolkning av gravskikk og etniske forhold i Nord-Norge gjennom jernalder og tidlig middelalder*. Mastergradsoppgave i arkeologi. Tromsø: Universitet i Tromsø.
- Bunse, L. (2017) Multi-ethnic Involvement? Production and Use of Soapstone in Northern Norway, i Hansen, G. og Storemyr, P. (red.), *Soapstone in the north: quarries, products and people*. UBAS 9. Bergen: Universitetet i Bergen, 59–72.
- Friedman, J. (1997) Global crises, the struggle for cultural identity and intellectual porkbarreling: cosmopolitans versus locals, ethnics and nationals in an era of de-hegemonization. I Werbner, P., Modood, T. og Bhabha, H. (red.), *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of anti-Racism*. London: Zed Books, 70–89.
- Gjessing, G. (1941) *Båtfunnene fra Bårset og Øksnes: to nordnorske jernaldersfunn*. Tromsø Museums årshæfter, kulturhistorisk avdeling, 58(8). Tromsø: Tromsø Museum.
- Gjessing, G. (1945) To hamrer til samiske runebommer. *Festskrift til Konrad Nielsen på 70-årsdagen 28. august 1945*. Studia Septentrionalia II. Oslo: A.W. Brøgers Boktrykkeri, 99–115.

- Hansen, L. I. (1990) *Samisk fangstsamfunn og norsk høvdingeøkonomi*. Oslo: Novus.
- Hansen, L. I. og Olsen, B. (2004) *Samenes historie inntil 1750*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hansen, L. I. og Olsen, B. (2022) *Samenes historie inntil 1750*. 2. utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hedman, S. E. og Olsen, B. (2009) Transition and order: a study of Sámi rectangular hearths in Pasvik, Arctic Norway. *Fennoscandia archaeologica*, XXVI, 3–22.
- Henriksen, J. (2016) *Kulturmøte og identitet på Finnmarkskysten i tidlig historisk tid. Tolkninger basert på arkeologiske analyser av mangeromstufter*. Ph.d.-avhandling. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Henriksen, J. (2019) Trade, manufacture, dismantling and reassembling? Metal processing and eastern ornaments at Brodtkorbneset and Steintjørna. I Halinen, P. og Olsen, B. (red.), *In search of hearths: a book in memory of Sven-Donald Hedman*. Iskos 22. Helsinki: Finnish Antiquarian Society, 40–66.
- Holmqvist, W. (1934) On the origin of the Lapp ribbon ornament. *Acta Archaeologica*, V.
- Jørgensen, R. (2010) *Production or Trade? The Supply of Iron to North Norway during the Iron Age*. Dr.philos.-avhandling. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Kivikoski, E. (1973) *Die Eisenzeit Finnlands: Bildwerk und Text*. Nyutg. Helsinki: Finnische Altertumsgesellschaft.
- Leem, K. (1767/1975) *Beskrivelse over Finmarkens lapper*. København: Rosenkilde og Bagger.
- Manker, E. (1938) *Die lappische Zaubertrommel: eine ethnologische Monographie, 1: die Trommel als Denkmal materieller Kultur*. Stockholm: Thule.
- Manker, E. (1944). *Lapsk kultur vid Stora Lule älvs källsjöar: en etnografisk inventering inom uppdämningsområdet vid Suorva*. Acta Lapponica. IV. Stockholm: Geber.
- Munch, G. S. (1964) Innberetning om utgravning av en middelalder hustuft på Roar Guttormsens eiendom, Vestvatn, Misvær i Salten. Topografisk arkiv. Tromsø: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT.
- Munch, G. S. (1966a) Innberetning om utgravning på Eiterjord i Beiarn, Nordland: tuft I. Topografisk arkiv. Tromsø: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT.

- Munch, G. S. (1966b) Innberetning om utgravning på Eiterjord i Beiarn, Nordland: tuft II. Topografisk arkiv. Tromsø: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT.
- Munch, G. S. (1966c) Utgravning av sjakt i avfallshaugen på Eiterjord, gnr. 46, brnr. 30, Beiarn, Nordland. Topografisk arkiv. Tromsø: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT.
- Munch, G. S. (1966d) Undersøkelse under fjøset på Eiterjord, gnr. 46, brnr. 30, Beiarn, Nordland. Topografisk arkiv. Tromsø: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT.
- Munch, G. S. (1967a) Funnene fra Eiterjord i Beiarn og Vestvatn i Misvær. *Viking*, XXXI, 99–122.
- Munch, G. S. (1967b) Fra Eiterjord og Vestvatn. *Nordlands framtid*, 23. desember.
- Munch, G. S. (1970) Skattefunnet fra Skar i Misvær. *Viking*, XXXIV, 97–106.
- Munch, G. S. (1973) En gullring fra en hustuft på Arstad i Nordland. *Finska Fornminnesföreningens Tidskrift*, 73, 158–160.
- Munch, G. S. (1983). Et hustuftområde fra vikingtid på Arstad, Nordland. I Ólafsson, G. (red.), *Hus, gård och bebyggelse: föredrag från det XVI nordiska arkeologmötet, Island 1982*. Reykjavik: Þjóðminjasafn Íslands, 133–146.
- Mundal, E. (1996) The perception of the Saamis and their religion in Old Norse sources. I Pentikäinen, J. (red.) *Shamanism and Northern Ecology, Religion and Society*, 36, 97–116. <https://doi.org/10.1515/9783110811674.97>
- Nicolaissen, O. M. (1912) Arkeologiske undersøkelser i Nordlands og Tromsø amter 1911. *Tromsø Museums årshfter*, 34, 71–86.
- Nicolaissen, O. M. (1913) Undersøkelser i Nordlands amt 1912. *Tromsø Museums årshfter*, 35/36, 23–43.
- Nordeide, S. W. (2011) *The Viking Age as a Period of Religious Transformation: The Christianization of Norway from AD 560–1150/1200*. Studies in Viking and Medieval Scandinavia 2. Turnhout: Brepols. <https://doi.org/10.1484/M.VMSS-EB.5.106478>
- Odner, K. (1983) *Finner og terfinner. Etniske prosesser i det nordlige Fenno-Skandinavia*. Oslo Occasional Papers in Social Anthropology no. 9. Oslo: Department of Social Anthropology, University of Oslo.
- Olsen, B. (2003) Belligerent chieftains and oppressed hunters? Changing conceptions of inter-ethnic relationships in northern Norway during the Iron Age and early Medieval period. I Barrett, J. H. (red.), *Contact, continuity, and col-*

- lapse: the Norse colonization of the north Atlantic*. Turnhout: Brepols, 9–31. <https://doi.org/10.1484/M.SEM-EB.3.3830>
- Olsen, B. (2019) Brodtkorbneset and Steintjørna: two hearth-row sites in Pasvik, Arctic Norway. I Halinen, P. og Olsen, B. (red.), *In search of hearths: a book in memory of Sven-Donald Hedman*. Iskos 22. Helsinki: Finnish Antiquarian Society, 9–30.
- Pareli, L. (1991) Runebommehammeren fra Rendalen – et minne etter samer i Sør-Norge i middelalderen? *Samer i Sør / Åarjel-samieh*, 4, 21–24.
- Petersen, J. (1951) *Vikingetidens redskaper*. Videnskapsselskapets skrifter, II: Historisk-filosofisk klasse, 4. Oslo: Jacob Dybwad.
- Pieterse, J. N. (2001) Hybridity, so what? The anti-hybridity backlash and the riddles of recognition. *Theory, Culture, Society*, 18(2), 219–245. <https://doi.org/10.1177/02632760122051715>
- Schefferus, J. (1673/1956) *Lappland*. Overs. H. Sundin. Acta Lapponica VIII. Stockholm: Nordiska museet / Gebers.
- Schreiner, K. E. (1927) *Menneskeknoklene fra Osebergskibet og andre norske jernalderfund*. Særtrykk av Osebergfundet, bd. V. Oslo: Anatomisk institutt.
- Sellevoold, B. (1996) *Haug på Hadseløya: En gravplass fra kristningstiden – Antropologiske undersøkelser av skjelettmaterialet*. NIKU fagrapport 002. Oslo: Norsk institutt for kulturminneforskning.
- Serning, I. (1956) *Lapska offerplatsfynd från järnålder och medeltid i de svenska lappmarkerna*. Acta Lapponica, XI. Stockholm: Nordiska Museet / Gebers.
- Silliman, S. W. (2015) A requiem for hybridity? The problem with frankensteins, purees, and mules. *Journal of Social Archaeology*, 15(3), 277–298. <https://doi.org/10.1177/1469605315574791>
- Simonsen, P. (1963) Bygdesentrum og utvær i nordnorsk bosetningshistorie. *Viking*, XXVI, 179–190.
- Skandfer, M. (1996) *Čoarverbasttet: samiske hornskjeer fra middelalder til moderne tid*. Stensilserie B, 47. Tromsø: Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Skullerud, S. (1942) *Finnmarksfinnernes ornamentikk i karvskurd og ristning*, 1. Oslo: Etnografisk museum.
- Spangen, M. (2005) *Edelmetalldepotene i Nord-Norge: komplekse identiteter i vikingtid og tidlig middelalder*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Spangen, M. og Arntzen, J. (2020) Sticky structures and opportunistic builders: the construction and social role of longhouses in northern Norway. I Hiller-

- dal, C. og Ilves, K. (red.), *Re-Imagining periphery: archaeology and text in northern Europe from Iron Age to Viking and early Medieval periods*. Oxford: Oxbow, 11–32. <https://doi.org/10.2307/j.ctv138wt08.5>
- Stenvik, L. (1980) Samer og nordmenn sett i lys av et uvanlig gravfunn fra Salten-området. *Viking*, XLIII, 127–139.
- Storli, I. (1985) *Håloyghovdinger: om grunnlaget for og vedlikeholdet av høvdingmakt i jernalderen, med vekt på Sør-Salten*. Magisteravhandling i arkeologi. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Storli, I. (1986) A review of archaeological research on sami prehistory. *Acta Borealia*, 3(1), 43–64. <https://doi.org/10.1080/08003838608580329>
- Storli, I. (1991) De østlige smykkene fra vikingtid og tidlig middelalder. *Viking*, LIV, 89–104.
- Storli, I. (1994a) «Stallo»-boplassene: spor etter de første fjellsamer? Oslo: Novus forlag / Instituttet for sammenlignende kulturforskning.
- Storli, I. (1994b) Reindriftssamer og fastboende samer i vikingtid og tidlig middelalder, i Berglund, B. (red.), *Helgeland historie, bd. 2: fra middelalderens begynnelse ca. 1030 til reformasjonen 1537*. Mosjøen: Historielaget.
- Svestad, A. (2017) Svøpt i myra – synspunkter på Skjoldehamnfunnets etniske og kulturelle tilhørighet. *Viking*, LXXX, 129–156. <https://doi.org/10.5617/viking.5476>
- Svestad, A. (2021) Buried in between: re-interpreting the Skjoldehamn medieval bog burial of Arctic Norway. *Medieval Archaeology*, 65(2), 286–321. <https://doi.org/10.1080/00766097.2021.1997202>
- Svestad, A. (i trykk) LARM Investigations in inner Troms 2: The Guomojávrrit region. I Skandfer, M., Blankholm, H. P. og Hood, B. C. (red.) *Archaeological perspectives on hunter-gatherer landscapes and resource management in interior north Norway*. Sheffield: Equinox.
- Vorren, Ø. (1955) Verdens fineste rune-bom-hammer: et minne fra førkristen religiøs kultus hos samene. *Ottar*, 4, 15–17.
- Zachrisson, I. (1984). *De samiska metalldepåerna år 1000–1300*. Archaeology and Environment 3. Umeå: Department of Archaeology, Umeå University.
- Zachrisson, I., Alexandersen, V., Gollwitzer, M., Iregren, E., Königsson, L.-K., Siven, C.-H., Strade, N. og Sundström, J. (1997) *Möten i gränsland: samer och germaner i Mellanskandinavien*. Monographs 4. Stockholm: Statens historiska museum.
- Ørsnes, M. (1966) *Form og stil i sydsaskandnaviens yngre germanske jernalder*. Nationalmuseets skrifter, arkæologisk-historisk række, XI. København: Nationalmuseet.